

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗЯХ

УДК 658.011:338.339

Проф. І.Й. Яремко, д-р екон. наук –
НУ "Львівська політехніка"

КЛЮЧОВІ ІНДИКАТОРИ ДІАГНОСТИКИ І МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито значимість об'єктивного встановлення загального рівня ефективності й факторів впливу на його зміни для забезпечення необхідною інформаційно-аналітичною базою систему управління сучасним торговельним підприємством. Наведено результати критичного аналізу адаптивності сформованих діагностичних і моніторингових систем стосовно повноти, релевантності та об'єктивності висновків про фактори впливу на результативну діяльність торговельного підприємства для процесного управління його ефективним функціонуванням. Запропоновано підходи до добору показників та напрямів адаптації концептуальних засад моніторингу й діагностики ключових критеріїв ефективності функціонування торговельного підприємства в сучасних економічних умовах з метою формування більш об'ємної систематизованої інформації для підтримки доцільних й обґрунтованих рішень в управлінні ефективним функціонуванням підприємства.

Ключові слова: торговельне підприємство, функціонування, операційна діяльність, результативність, ефективність, діагностика, моніторинг, показники, індикатори, вимір, оцінка, аналіз, фактори.

Постановка проблеми. Функціонування вітчизняних торговельних підприємств в умовах стагнації та трансформаційних процесів в економіці України, фінансової нестабільності та економічної кризи, спаду купівельної спроможності супроводжується зростанням різнохарактерних ризиків при здійсненні підприємницької діяльності. Традиційні методи і моделі управлінського інструментарію через узвичаєну систему збирання, систематизації й оброблення даних недостатньою мірою придатні для оперативного й адекватного агрегування інформаційних потоків про коливання зовнішнього і внутрішнього середовища, що понижуює їх значимість для процесу управління ефективним функціонуванням вітчизняних торговельних підприємств.

Сучасна економіка вимагає нових підходів до управління економічними суб'єктами, зокрема підвищуються вимоги до його гнучкості, що потребує впровадження дієвих (динамічних) управлінських інструментів. Інструментарій діагностики та моніторингу у сучасній практиці управління підприємством розглядають важливим аналітичним фундаментом для об'єднання, оцінювання й моделювання внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на результативність діяльності торговельного підприємства. Узагальнюючи та систематизуючи необхідні інформаційні дані, ці системи стають вкрай важливим управлінським інструментом в умовах складно прогнозованої економіки. Важливими при цьому є правильно обрані та введені у ці системи індикатори – ключові показники, що формують орієнтири й відображають тенденції розвитку під-

приємства, його функціональних складових (бізнес-процеси) та середовища функціонування. На їх основі суб'єкти діяльності відстежують, ідентифікують і прогнозують тенденції змін окремих сфер своєї діяльності в умовах підприємницького середовища [1, с. 61].

Результати моніторингу та діагностики виступають базою для виявлення та ідентифікації чинників впливу на результативність діяльності торговельного підприємства й прийняття оперативних рішень. Значимість об'єктивних і своєчасних аналітичних результатів про фактори впливу на діяльність підприємства для реально використовуваної у сучасній практиці концепції реакційного управління ставить перед керівництвом торговельних підприємств необхідність вирішення проблемних аспектів у процесах забезпечення вимірювань та контролю результатів його діяльності відповідно до сучасних принципів оцінювання ефективності та удосконалення існуючих методів аналізу та оцінки ефективності [2, с. 16]. Безперечно, що за своїм функціональним призначенням, ані система моніторингу, ані діагностики не передбачають прийняття управлінських рішень, а спрямовані на формування систематизованої структурованої інформації, яка є базовою основою для ухвалення та оптимізації управлінських рішень. Разом з тим, у багатьох випадках розв'язання існуючої проблематики пов'язується із впровадженням у практику та "здійсненням постійного моніторингу за результатами діяльності та підвищенням ролі діагностики, яка служить базою для виявлення впливу на показники діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень" [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на надання високої значущості моніторингу і діагностиці діяльності торговельного підприємства, вагомості результатів цих систем для підтримки ефективного управління, у дослідженнях і тематичних публікаціях відзначається низка проблемних аспектів щодо об'єктивності отриманих ними результатів. Так, наприклад, І.В. Олександренко робить висновок про відсутність такої методики діагностики ефективності діяльності підприємства, "яка б дозволила в розгорнутому вигляді оцінити прибутковість підприємства та виявити ті напрями роботи, що є нерентабельними та збитковими для суб'єкта господарювання" [3]. І. Голяш та С. Романів відзначають, що на теперішній час "залишаються не повністю вирішеними питання вимірювання ефективності функціонування підприємства, які пов'язані, насамперед, із труднощами при виборі основних критеріїв, системи показників, факторів підвищення ефективності" [4, с. 95].

У цьому контексті О.І. Белей аргументовано розкриває "наявність дискусійних моментів в управлінні ефективністю вітчизняних торговельних підприємств", подолання яких, як обґрунтовується в публікації, "потребує впровадження більш дієвого управлінського інструментарію, ґрунтованого на системах ключових показників ефективності" [2, с. 16]. Крім цього, відповідно до зроблених узагальнень Г.С. Мамаєвою, "між вченими немає одностайної думки щодо методів дослідження стійкого розвитку торговельного підприємства, а тому у ході досліджень використовуються методи системного аналізу, метод екстраполяції, метод імітування, метод багатовимірного статистичного аналізу, експертні методи" [5, с. 28-29].

Н.М. Заярна і А.О. Кіш, аналізуючи стан розробок у сфері економічної діагностики діяльності підприємств торгівлі, роблять висновок про те, що "вимоги до змісту процесу діагностики, перелік об'єктів дослідження, методологія узагальнення отриманих результатів перебувають ще на стадії формування та неоднозначно трактуються фахівцями" [6, с. 170]. Для подолання існуючих проблем й надання адаптивності такого типу системам Н.О. Салагакова відзначає, що для проведення експрес-діагностики діяльності торговельного підприємства необхідно розробити "систему показників-індикаторів, яка б ґрунтувалася на їх комплексності, збалансованості, багатовекторності, передбачала наявність взаємозв'язку з показниками більш високого (низького) рівня, об'єктивно відображаючи найбільш істотні сторони діяльності торговельного підприємства" [7, с. 19].

Подібний стан і в розробленнях адекватних для сучасної економіки моніторингових систем. Так, за результатами тематичного дослідження [8] щодо впровадження, використання й адаптивності розроблених моніторингових систем українськими підприємствами, М.В. Пугачова робить висновок, що "наукового обґрунтування потребують методичні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств, здатні розширити інформаційно-аналітичну базу підтримки прийняття рішень на базі кон'юнктурних обстежень для забезпечення потреб управління в аналітичній і прогнозній інформації" [8, с. 8-12]. В.О. Козуб, відзначаючи наявність низки проблемних аспектів в питаннях моніторингу результативної діяльності торговельних підприємств, акцентує увагу на існуючих проблемах "встановлення базових значень показників-індикаторів для процесів моніторингу, обґрунтовуючи їх значущість для підтримки управлінських рішень [9, с. 268].

Мета роботи полягає у розкритті адекватності ключових індикаторів та аналізі традиційних підходів до зведення їх у систему, використовувану у процесах проведення діагностики і моніторингу рівня ефективності функціонування підприємств торговельної сфери, формулюванні окремих аспектів розвитку індикативної основи цих систем з метою підвищення об'єктивності їх результатів при оцінюванні та аналізуванні факторів впливу на діяльність торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивна, релевантна й своєчасна інформаційно-аналітична основа є важливим засобом забезпечення ефективного управління підприємством як складною соціально-економічною системою, яка функціонує в умовах динамічних змін ринкового середовища, недостатньо прогнозованих зовнішніх факторів впливу (переважно дестабілізаційних) на його результатну діяльність. В умовах динамічного економічного середовища підприємства торговельної сфери переважно використовують традиційні статичні моделі оцінки й аналізу результатів діяльності, хоча з наукової точки зору "методи екстраполяції використовують за відносно стабільного розвитку підприємства або за наявності сезонних чи циклічних коливань з чітко вираженим трендом" [4, с. 95].

Більшість традиційних методів аналізу та оцінки мають статичний характер, а в умовах динамічних змін управлінські рішення можуть бути ефектив-

ними тоді, коли спираються на інформацію, отриману більш "динамічними" інформаційно-аналітичними системами. Враховуючи не тільки внутрішню ефективність, але й фактори впливу (реальні й очікувані) на діяльність підприємства, динамічні системи можуть з вищою об'єктивністю оцінити рівень підприємницького ризику.

Систематизація ключових факторів впливу на ефективність функціонування сучасного підприємства, зокрема торговельної галузі, формується за результатами реалізації діагностичних і моніторингових процедур. При цьому дотримуються принципів, що в умовах нестабільності і непрогнозованості економіки "прогнозування ефективності функціонування підприємства може бути тільки короткостроковим, використовуючи при цьому не екстраполяцію, а адаптивні методи, ґрунтовані на визначенні середніх величин чи експоненціальному згладжуванні" [4, с. 95].

Під цими системами зазвичай йдеться про комплекс аналітичних дій, які спрямовані на встановлення і попередження диспропорцій в економічних процесах та запобігання кризовому стану підприємства. Одним з основних завдань діагностики діяльності підприємств торгівлі є "підготовка і обґрунтування конкретних практичних заходів для підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання у конкурентних умовах через покращення (відновлення) стану функціонування, направлено на стабільний розвиток" [6, с. 172]. В економічних дослідженнях традиційно дотримуються погляду, що діагностика формує необхідне й достатнє якісне і кількісне поле порівнянь показників за об'єктом дослідження, враховуючи тенденції розвитку економічного суб'єкта, сфери (галузі) його функціонування. Під системою моніторингу розуміють розроблений на підприємстві механізм постійного регулярного спостереження за контрольованими показниками ефективного функціонування підприємства, встановлення різного роду відхилень фактичних результатів від спланованих, виявлення причин цих відхилень.

У практичному впровадженні будь-якої із цих систем (моніторинг, діагностика) на підприємствах торговельної галузі важливим є: встановлення доступних джерел інформації та її параметри; визначення ключових індикаторів ефективності, на основі яких повинен базуватися процес управління; вибір базової методології для агрегування аналітичних показників та розроблення адекватного для умов діяльності алгоритму їх розрахунку за обраними критеріями. Безперечно, що для вітчизняних торговельних підприємств, які здійснюють свою діяльність в умовах кризової, трансформаційної економіки, надзвичайно важливими є обґрунтовані критерії ефективності.

Загалом ефективність функціонування економічного суб'єкта оцінюється певним інтегральним (синтетичним) показником, який формується на основі сукупності показників, що відображають результативність кожної складової для забезпечення об'єктивності визначення загального рівня ефективності. У процесах діагностики й моніторингу визначальними (базовими) вважають різнохарактерні індикатори ефективності, які охоплюють різні сфери його діяльності.

Індикатори ефективності зазвичай відображаються у відносній формі й ґрунтуються на співвідношенні вигод і витрат (індикатори рентабельності,

окупності інвестицій, продуктивності та ін.). Для таких цілей "діагностика загальної ефективності діяльності підприємства методологічно пов'язана, передусім, з визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи показників" [11, с. 123]. Як інструмент, що формалізує процес управління торговельним підприємством та спрямований на підвищення ефективності управління його функціонуванням і розвитком, використовують системи ключових показників ефективності. Ці системи призначені для управління торговельним підприємством на основі вимірювання та оцінювання його ефективності з використанням набору показників, які підібрані з урахуванням всіх можливих перспектив і різних груп користувачів [2].

У сучасних умовах діагностика визнається невід'ємною складовою будь-якого концептуального підходу до управління ефективним функціонуванням торговельного підприємства: "результати проведених досліджень свідчать про те, що саме економічна діагностика більш детально і комплексно дає змогу дослідити діяльність підприємства з метою одержання максимально достовірної інформації про його поточний стан і перспективи розвитку [10]. Таке твердження випливає із загальновизнаних базових припущень, що економічна діагностика оперує системою обґрунтованих критеріїв, які характеризують межі оптимальності функціонування підприємства в різних діапазонах і формують основу для багатокритеріального комплексного оцінювання підприємства [1, с. 5].

Крім діагностичних систем, "одним із інструментів отримання статистичної інформації, здійснення на її основі аналізу та прогнозу є системи моніторингу, створені з використанням нових статистичних та інформаційних технологій, які формують ґрунтовне інформаційно-аналітичне забезпечення процесів управління" [8, с. 6]. Під час проведення процесів моніторингу важливим моментом є визначення порогових і цільових значень показників. Порогові значення показників відображають межу, перетин якої зумовлює якісні зміни системи, а граничні – мають загальний обмежувальний характер і відображають проміжок усіх можливих варіантів значень показника. Цільові значення показника окреслюють бажаний стан системи. У співвідношенні оптимальних, порогових і граничних значень оптимальні та порогові значення входять до загальної сукупності значень показника, що обмежується граничними значеннями [9, с. 268].

Для моніторингу й діагностики рівня ефективності функціонування торговельного підприємства обирають різні критерії, виходячи із погляду досягнення поставлених цілей. Виходячи із того, що цілі конкретного торговельного підприємства можуть бути різні (максимізація прибутку, вартості акціонерного капіталу чи зростання економічної доданої вартості, завоювання ринків збуту тощо), то синтетичний критерій ефективності істотно відрізняється. Це достатньо очевидний фактор, який можна відстежити із невизначеної вагомості окремих критеріїв у популяризованій системі показників (BSC): "розроблена збалансована система показників-індикаторів економічної діагностики в рамках чотирьох блоків (персонал, маркетинг, комерція, фінанси) розглядається своєрідним засобом моніторингу та ефективним інструментом як поточного, так і стратегічного управління діяльністю підприємства торгівлі" [2, с. 20].

Загалом інтегральний рівень ефективного функціонування торговельного підприємства залежить від реальних величин факторів позитивного та негативного впливу, які можуть мати як кількісне, так і якісне значення. При цьому слід урахувати і той факт, що один і той самий фактор зовнішнього негативного впливу може з різним рівнем впливати на конкретне підприємство. Саме тому в моніторингових і діагностичних системах, адаптивних до крайньо мінливого й не прогнозованого загальноекономічного середовища, необхідно додатково враховувати той факт, що насправді у динамічному середовищі стан ідеальної (наперед заданої) збалансованості між різними сферами діяльності, встановлення їх значимості в ефективному функціонуванні підприємства в довгостроковому періоді, є недосяжним.

У процесі управління ефективністю функціонування торговельного підприємства передусім постає питання обґрунтованого вибору системи взаємопов'язаних показників, які покладено в основу "проведення діагностики ефективної діяльності підприємства, оскільки їх обґрунтований добір дає змогу виявити наскільки доцільно використовуються ресурси підприємства та показують співвідношення фінансових результатів із затратами на їх отримання" [3].

Під показниками у діагностичних і моніторингових системах розуміють кількісний вимірник властивостей стану, розвитку конкретного об'єкта, процесу тощо, а індикаторами вважають ключові показники, які формують орієнтири й відображають тенденції розвитку підприємства відповідно до цілей та потреб управління підприємством. Показники перетворюються на індикатори тоді, коли за їхньою допомогою керівники підприємств відстежують, аналізують і прогнозують тенденції змін окремих сфер діяльності підприємства [1, с. 62]. На кожному підприємстві з великої кількості показників для діагностики обирають тільки окремі, пріоритетні для оцінювання конкретного процесу: "запропоновано у процесі діагностики діяльності підприємства визначати показники, що відображають ефективність використання різних ресурсів та активів, а також ефективність здійснення операційної, інвестиційної, виробничої та зовнішньоекономічної діяльності" [3].

Базовим критерієм є коефіцієнт ефективності (*efficiency ratio*), який встановлюють зіставленням доходів (виторгу від реалізації) і операційних витрат. Інтегральна оцінка ефективності функціонування торговельного підприємства, сформована у процесах діагностики й моніторингу, повинна охоплювати традиційний зріз ключових аналітичних показників фінансово-господарської діяльності, враховуючи результати комплексного аналізу ефективності використання економічних ресурсів і капіталу підприємства. Безперечно, що в основу процесів діагностики і моніторингу ефективності функціонування торговельного підприємства повинна покладатися система різнохарактерних індикаторів рентабельності підприємства та оцінка ефективності здійснення торговельно-операційної діяльності. Окремим блоком цих систем доцільно розглядати збір, систематизацію й узагальнення дестабілізуючих факторів зовнішнього впливу на діяльність підприємства з метою управління ризиками під час здійснення фінансово-економічних операцій.

Ураховуючи специфіку діяльності торговельних підприємств, оцінка основних показників ефективності торговельно-операційної діяльності передба-

час: аналіз ефективності товарної політики, оцінку ефективності торговельно-технологічних процесів та якості обслуговування покупців, а також оцінку ефективності використання торговельних і складських приміщень [12]. Узагальнююча методика діагностично-моніторингових систем кількісної оцінки синтезованого показника ефективності торговельного підприємства, яка узагальнює взаємозв'язки і взаємозалежності одиничних показників результативності (фінансових результатів та ефективності формування витрат, структури активів і капіталу, прибутковості і створення потенціалу розвитку), повинна розкривати відтворювальний процес кількісного впливу факторів на стабільне (стійке) функціонування підприємства.

Адаптивні системи діагностики і моніторингу при вимірі ефективності торговельного підприємства повинні у своїй основі спиратися на загальнознані базові критерії ефективності, зокрема коефіцієнти прибутковості сукупних активів (*return on total assets*) і прибутковості власного капіталу (*return on equity*), оскільки перший дає змогу виміряти операційну ефективність підприємства, другий – розкриває вплив операційної ефективності на вигоди для власників, демонструючи величину отриманого прибутку на вкладений капітал. Така пропорція повинна вважатися ключовою для операційних менеджерів, оскільки перспективно прибутковості сукупних активів є найбільш значимим фактором впливу на величину прибутковості власного капіталу. Іншою ключовою пропорцією (індикаторами операційної ефективності) для вітчизняних торговельних підприємств, яка потребує постійного моніторингу і діагностики, потрібно розглядати процентне співвідношення маржинального (*margin*) прибутку і доходів від продажів (*sales percentage*), а також зіставлення цього показника з коефіцієнтом оборотності сукупних активів (*asset turn*).

У вітчизняних наукових розробленнях пропонують і низку інших показників-індикаторів, які адекватно відображають специфіку та умови діяльності торговельних підприємств.

Доцільне групування показників-індикаторів економічної діагностики обґрунтовується в розрізі структурних складових діяльності торговельного підприємства. Для ідентифікації основних операційних процесів торговельного підприємства (характеристика процесу продажу товарів) для комерційної діяльності пропонують дослідження факторів, що впливають на результативність цього процесу (виручка від реалізації товарів на 1 м² торгової площі, рівень витрат до виручки від реалізації товарів, рівень валового доходу до виручки від реалізації, товарооборотність, частка на ринку). У сучасних умовах зростає значимість маркетингової діяльності торговельного підприємства, а тому у систему діагностики пропонують включати показники-індикатори, які характеризують взаємозв'язки підприємства із покупцями, лояльність клієнтів (частка постійних покупців, коефіцієнт стійкості асортиментного товару, ефективність рекламних заходів, рівень цін на товари тощо) [7].

Висновки та пропозиції подальших досліджень. Забезпечення доцільних та ефективних управлінських рішень, розроблення превентивних заходів, спрямованих на вирішення проблем результативного функціонування підприємств торговельної галузі в умовах стагнаційних процесів у зовнішньому

соціально-економічному середовищі об'єктивно залежить від впровадження на підприємстві дієвих діагностичних і моніторингових систем. Призначені для ідентифікування, оцінки, аналізу та моделювання чинників впливу на діяльність підприємства, ці системи повинні бути адаптивними до сучасних умов діяльності підприємств торговельної сфери, тобто агрегувати у своїй методиці всі фактори ефективності.

Ураховуючи сучасний стан національної економіки та її оглядову перспективу, обґрунтовано доцільність введення у моніторингові діагностичні системи додаткових індикаторів ефективності, зокрема зміну рівня купівельної спроможності населення і юридичних осіб, очікувані зміни курсів національних валют і вартість кредитних ресурсів тощо. Такі індикативні складові у цих системах дадуть змогу підвищити об'єктивність виміру рівня досяжної ефективності як окремих структурних підрозділів, так і підприємства загалом.

Література

1. Кузьмін О.Є. Економічна діагностика : навч. посібн. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К. : Вид-во "Знання", 2012. – 318 с.
2. Белей О.І. Побудова моделі призми ефективності торговельного підприємства / О.І. Белей // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів : Львівської КА. – 2012. – Вип. 14. – С. 16-20.
3. Олександренко І.В. Методичні підходи до діагностики ефективності діяльності підприємства / І.В. Олександренко // Економічний форум : наук. журнал. – 2013. – С. 123-128.
4. Голяш І. Прогнозний аналіз ефективності функціонування підприємства / І. Голяш, С. Романів // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Вид-во Тернопільського НЕУ. – 2011. – Вип. 9, ч. 1. – С. 95-97.
5. Мамаєва Г.С. Формування системи показників оцінки розвитку торговельного підприємства / Г.С. Мамаєва // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць. – Львів : Львівської КА. – 2012. – Вип. 14. – С. 28-33.
6. Заярна Н.М. Сутність економічної діагностики діяльності підприємств торгівлі / Н.М. Заярна, А.О. Кіш // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. – Львів : Львівської КА. – 2012. – Вип. 14. – С. 170-173.
7. Салагакова Н.О. Система показників-індикаторів економічної діагностики діяльності торговельного підприємства / Н.О. Салагакова // Вісник Хмельницького національного університету : наук. журнал. – Сер.: Економічні науки. – Хмельницький : Вид-во ХНУ. – 2010. – № 2, т. 2. – С. 19-24.
8. Пугачова М.В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств : дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.10 "Статистика" / М.В. Пугачова. – Науково-проектний ін-т статистичних технологій, 2008. – 436 с.
9. Козуб В.О. Порогові та цільові значення показників моніторингу фінансових результатів торговельного підприємства / В.О. Козуб // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі : зб. наук. праць. – Полтава : Вид-во Полтавського УЕТ. – 2012. – № 4(55). – С. 267-272.
10. Бакунов О.О. Управління економічною стійкістю торговельного підприємства: концептуальний підхід / О.О. Бакунов, О.В. Сергеева // Торгівля і ринок України : зб. наук. праць. – Додаток : Вид-во ДонДУЕТ. – 2013. – Вип. 26. – С. 23-27.
11. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика / Т.Ф. Косянчук, Ю.Г. Галкіна // Вісник Хмельницького національного університету : наук. журнал. – Сер.: Економічні науки. – Хмельницький : Вид-во ХНУ. – 2009. – № 3, т. 1. – С. 121-124.
12. Блонська В.І. Методологія управління економічною ефективністю функціонування торговельного підприємства / В.І. Блонська, Г.Р. Кісь // Наукові праці Лісівничої академії наук України : зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 6. – С. 36-41.

Яремко І.І. Ключевые индикаторы диагностики и мониторинга эффективности функционирования торгового предприятия

Раскрыта значимость объективного установления общего уровня эффективности и факторов влияния на его изменения для обеспечения необходимой информационно-аналитической базой системы управления современным торговым предприятием. Приведены результаты критического анализа адаптивности сформированных диагностических и мониторинговых систем относительно полноты, релевантности и объективности выводов о факторах влияния на результативную деятельность торгового предприятия для процессного управления его эффективным функционированием. Предложены подходы к отбору показателей и направления адаптации концептуальных основ мониторинга и диагностики ключевых критериев эффективности функционирования торгового предприятия в современных экономических условиях с целью формирования более объемной систематизированной информации для поддержки целесообразных и обоснованных решений в управлении эффективным функционированием предприятия.

Ключевые слова: торговое предприятие, функционирование, операционная деятельность, результативность, эффективность, диагностика, мониторинг, показатели, индикаторы, измерение, оценка, анализ, факторы.

Yaremko I.Yo. Key Indicators of Diagnosis and Monitoring of the Efficiency of Commercial Establishment

The importance of establishing an objective overall effectiveness and factors influencing its changes to provide the necessary information and analytical base management system modern commercial enterprise are researched. The results of the critical analysis of existing diagnostic adaptability and monitoring systems for completeness, relevance and objectivity conclusions concerning impacts on productive activity of commercial enterprise process management for its effective functioning are proposed. The approaches to the selection of indicators and trends adaptation conceptual framework for monitoring and diagnosis of key performance criteria for commercial enterprises in the current economic conditions, to form a bulk systematic information to support appropriate and informed decisions in managing the efficient functioning of the company are offered.

Key words: commercial establishment, operation, operational activity, effectiveness, efficiency, diagnostics, monitoring, performance indicators, measurement, evaluation, analysis, factors.

УДК 338.24+330.322

*Проф. О.І. Маслак, д-р екон. наук –
Кременчуцький НУ ім. М. Остроградського*

СИСТЕМНІ ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МАЛОГО І СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Проаналізовано сучасний стан малого і середнього підприємництва (МСП) в Україні за показниками чисельності працівників, обсягу виторгу, структури за галузями економіки, питомою вагою у річному ВВП, рентабельністю діяльності. Розглянуто рівень системних інноваційних трансформацій МСП за допомогою статистичних відомостей щодо масштабів, структури капіталовкладень та їх джерел. Виявлено тенденції еволюції інвестиційно-інноваційної діяльності за три роки.

Інноваційний вектор розвитку вітчизняної економіки подано порівняно із розвинутими європейськими країнами і США. Ефективність державних механізмів підтримки бізнесу відстежено на підставі міжнародних рейтингів.

Окреслено низку нагальних проблем: формальний підхід у створенні інституційного забезпечення МСП, розбалансованість фінансових ресурсів держави, пастки публічного адміністрування. Розроблено і запропоновано окремі напрями удосконалення методів державного регулювання процесів формування інноваційної моделі економіки України та інструменти посилення інвестиційної активності МСП.

Ключові слова: інноваційний розвиток, мале і середнє підприємництво, інвестиційний клімат, національна інноваційна система.

Вітчизняна соціально-економічна система може розвиватися виключно шляхом залучення інвестицій для створення сучасного виробництва, впровадження нових знань, технологій та принципів управління.

Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України" [4], більшість стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної діяльності орієнтовані на розвиток третього-четвертого технологічних укладів. Поглиблення диспропорцій розвитку у кризових умовах залишає функціонування економіки країни-аутсайдера в третьому-четвертому технологічних укладах, не на користь наукомістким сферам. Відтак пріоритетними напрямами реалізації національної економічної політики є підвищення конкурентоспроможності економіки та покращення інвестиційного клімату, стимулювання інноваційної активності малого і середнього підприємництва (МСП). Системні інноваційні трансформації цього великого сектору реальної економіки сприяють формуванню задекларованої на державному рівні національної інноваційної системи України [6]. Завдання побудови інноваційної моделі економічного зростання вимагають формування сприятливого інвестиційного клімату для підприємництва та удосконалення державних механізмів його стимулювання щодо формування інноваційного ресурсу.

Проблему динаміки економічного зростання через підтримку підприємництва вчені досліджують вже давно. Так, Й.А. Шумпетер поєднав статичну теорію загальної рівноваги та динамічну теорію економічного розвитку, а також запровадив поняття підприємця-новатора. Інновація супроводжується творчою руйнацією (creative destruction) економічної системи, обумовлюючи її перехід із одного стану рівноваги в інший. Нерівномірність інноваційної активності, з точки зору вченого, пояснюється особливостями функціонування ринкової економіки.

Успішну реалізацію інноваційної політики в Україні більшість вітчизняних науковців бачає шляхом розроблення непрямих інструментів механізмів інновацій (фінансової, інфраструктурної, інституційної підтримки) [8, 10, 11, 14, 15]. Дискусійними залишаються питання активної фази інвестування в інновації у контексті загальнооекономічних циклів, а також функціонального взаємозв'язку інвестиційної привабливості країни, регіону чи галузі та інноваційної активності МСП.

Мета роботи – проаналізувати рівень системних інноваційних трансформацій МСП, щоби визначити окремі напрями удосконалення методів державного регулювання процесів формування інноваційної моделі економіки України.

Основні результати дослідження. Інвестиційний клімат сприяє життєздатності підприємницького сектору, оскільки від нього залежить найкраще використання продуктивних сил у рамках формування інноваційної моделі суспільства [15]. Впровадження інновацій дає змогу підприємцю підвищувати конкурентоспроможність, захоплювати більші частки ринку, різко підвищувати продуктивність праці, отримувати надприбуток. Однак, хоч такий розвиток і створює потенційні позитивні передумови бізнесу, іноді загрожує послабленню статусу самого новатора. Отож, науковий інтерес представляє об'єктивне оцінювання системних інноваційних трансформацій МСП через структуру, мас-